

ROLUL ECONOMIC ȘI POLITICO-MILITAR AL ORAȘELOR DIN DOBROGEA DE NORD ÎN SECOLELE XVI-XVIII

Dr. C. ȘERBAN și VICTORIA ȘERBAN

Dobrogea medievală, mai ales în epoca otomană, continuă să fie tema cel mai puțin abordată în istoriografia noastră. Această constatare își are explicația ei dacă ne gîndim la problemele care stau în fața istoricului sau muzeografului hotărît să facă astfel de investigații sau cercetări. În primul rînd, izvoarele interne privind istoria Dobrogei încă nu sunt publicate, iar cele externe sunt abia într-o fază puțin avansată și chiar incomplete. Astfel, extrasele din „Cronicile turcești“ referitoare la sec. al XV-lea — mijlocul sec. al XVII-lea, apărute într-un volum, cuprind puține știri despre Dobrogea¹, iar primul volum al relatărilor călătorilor străini privește numai anii 1330—1544². Pe de altă parte, arhivele otomane care ar putea procură astfel de materiale de informare sunt greu accesibile, mai ales pentru cei care nu cunosc limba turcă. De aceia publicarea în ultimul deceniu a regestelor cîtorva mii de documente turcești aflate în arhivele din țara noastră și din Bulgaria trebuie privită ca o realizare valoasă în largirea bazei de informare pentru cercetarea istoriei Dobrogei medievale³.

Dobrogea în general și partea ei nordică în special, poate fi considerată ca fiind una din regiunile țării noastre care prezintă caracteristici tot atît de interesante ca și Transilvania. Din punct de vedere geografic și Dobrogea este o adevărată fortăreață naturală. Spre deosebire de Transilvania, înconjurată cu un briu muntos înalt de aproape 2000 m, Dobrogea este prevăzută cu un sănț larg de apă, din trei părți — Dunărea și Marca Neagră — tocmai în direcția de unde

¹ M. Guboglu, M. Mehmet, *Cronică turcești privind Țările Române. Extrase I, sec. XV — mijlocul sec. XVII*, Ed. Academiei, Buc., 1966, 562 p.

² *Călători străini despre țările române*, vol. I, sub redacția Maria Holban, Ed. Științifică, Buc., 1968, 586 p.

³ M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, 2 vol. Buc., 1960—1965, I, 683 + 40 pl.; II 655 + 18 pl.; idem, *Despre arhiva turco-orientală din Biblioteca de stat V. Kolarov din Sofia*, în Revista Arhivelor 2/1959, p. 180—214; 1/1960, p. 134—182.

În cursul veacurilor s-au ivit primejdiiile cele mai mari pentru locuitorii ei. Mai mult chiar, în partea ei nordică solul se ridică deodată de pe malul Dunării ca un adevarat foisor clădit din stîncă, din înălțimea căruia se poate privi — pe timp senin mai ales — la mari depărtări spre cîmpia Română și în sudul Moldovei. Aceste însușiri ale Dobrogei de nord au fost cunoscute nu numai de turci, care au stăpinit-o timp de cîteva sute de ani dar și de predecesorii lor. Si geto-daci, și greci, și romani și bizantini și muntenii lui Mircea cel Bătrîn și-au dat seama că stăpînirea Dobrogei de nord însemna în același timp inchiderea drumului către regiunile din nordul Dunării pînă la lanțul Carpaților și în sudul Dunării pînă la țărmul Mării Egee.

În sec. XVI—XVIII aşezările urbane din Dobrogea de nord erau puține la număr, majoritatea aflindu-se pe malul Dunării — ca de ex., Măcin, Isaccea, Tulcea, Chilia. Un singur oraș pare a fi în interiorul acestei regiuni — Babadagul — dar și acesta nu este asa departe de malurile lacurilor Babadag și Razim. Nu ne vom referi la originile sau vechimea lor, ci vom consemna numai faptul că vatra lor era în majoritatea cazurilor pe locul unor vechi orașe antice care la vremea lor au avut funcții tot atît de multiple și importante ca și cele medievale.

Cum este și de așteptat, orașele din nordul Dobrogei din sec. XVI—XVIII au avut în primul rînd importante funcții economice. Ca centre de producție și desfacere a mărfurilor de larg consum în special destinate populației locale, ele trebuie să și generă apariția unor meșteșugari de specialități diferite și în concordanță cu materia primă specifică regiunii. Majoritatea mărturiile documentare menționează o intensă practicare a pescuitului de către populația acestor orașe, precum și a cărăușiei pe apă între Brăila — Măcin și între Galați — Chilia⁴. Paul de Alep menționează că la Chilia pescăriile cu 14 îngrădîturi de pari pentru prins morun (odată prins acesta era ucis cu parul) sănt *lingă* ora⁵, iar Giovanni Batista de Buorgo (1681—1686) arată că tot la Chilia se găsește mult pește, vin aromat și sare⁶. Despre belșugul de pește la Tulcea aminteste și călătorul englez John Newberie în 1582 iar la Isaccea și Chilia, la sfîrșitul secolului XVIII, un raport al agenției consulare autrice din București (1785).

Mulți dintre locuitorii orașelor din nordul Dobrogei practiceau încă în sec. XVI—XVIII munci agricole, viticultura și creșterea vitelor și oilor, pe terenurile din apropiere sau de pește hotare pe malul stîng al Dunării în Tara Românească și Moldova⁷. În privința morăritului, malul înalt al Dunării în această regiune a favorizat existența morilor

⁴ La sfîrșitul sec. XVIII de la Sulina la Tulcea ca și de la Tulcea la Isaccea se făcea o zi pe apă, iar de la Isaccea la Galati două zile — vezi Gheron-Netta, *Expansiunea economică a Austriei și explorările ei orientale*, Buc., 1930, p. 129; I. B. Tavernier, *Les six voyages...* Paris 1678 vol. I, p. 336.

⁵ N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, Buc. 1900, p. 232—233.

⁶ P. P. Panaitescu, *Doi călători italieni necunoscuți în țările noastre*, în Studii italiene, 1934, p. 1—10.

⁷ M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 6, 17, 29.

de vînt mai mult decât a morilor de apă. Călătorul Francois de Pavie Seigneur de Forquevauls descrie în 1585 o moară de vînt cu 6 aripi și cu dispozitiv de rotire întîlnită pe drumul dintre Sulina și Tulcea⁸.

Dar orașele din nordul Dobrogei au fost mult timp și centre de desfăcere pentru produsele importate din Țările române său aduse din diferite părți ale Imperiului otoman. Încă de la sfîrșitul sec. XV, la Chilia de ex. se vindeau cereale, vite și lemn din Moldova și vinuri din Transilvania și Polonia⁹. Tot așa în sec. al XVI-lea se aducea sare de la Tg. Ocna pentru a fi vîndută în nordul Dobrogei¹⁰. Multă vreme Măcinul a fost locul de întîlnire al negustorilor brăileni veniți cu mărfuri la bîlcîul sau panairul local¹¹, iar Babadagul un important centru de depozit al sării marine extrase din apa lacurilor din apropiere¹².

Mărturiile istorice ne permit să constatăm încă din secolul al XVI-lea existența bazarelor în aceste orașe, cum ar fi cel din Tulcea, unde veneau negustori din Chios, cu mărfuri din belșug¹³ (vin, pește) la Chilia și Isaccea, la Babadag, unde în 1623 se găseau și negustori raguzani¹⁴.

Unul din importantele venituri ale orașelor din nordul Dobrogei rezulta din taxele vamale — aplicate la mărfurile locale și cele străine. Ele erau percepute de funcționari numiți în acest scop de autoritatea locală — cadiul — care treceau sumele incasate în condiții speciale (teftere). Până la începutul sec. al XVI-lea aceste venituri constituau un privilegiu al autorităților locale, care stabilea totodată quantumul lor. În timpul domniei sultanului Soliman El-Kanuni (Legislatorul) (1520—1566), valoarea taxelor vamale, atribuibile și îndatoririle vameșilor și modul de percepere au fost reglementate prin firmane în sensul că, de acum înainte sumele rezultate din vămi constituau un venit direct, al sultanului, menit să fie cheltuite pentru întreținerea armatei¹⁵. Această hotărîre ne este confirmată și de raportul unui cadiu din 1520 recent publicat¹⁶. Pe la mijlocul sec. al XVII-lea taxa vamală se ridică

⁸ N. Iorga, *Acte și fragmente*, Buc. 1895 vol. I, p. 34.

⁹ N. Beldiceanu, *La conquête des cités marchandes de Kilia et de Cetatea Alba par Bayazid II*, în Sudostforschungen XXIII, 1964 p. 49—50.

¹⁰ Irene Beldiceanu-Steinherr, N. Beldiceanu, *Acte du regne Selim I concernant quelques échelles danubiennes de Valachie, de Bulgarie et de Dobrudja*, în Sudostforschungen XXIII, 1964, p. 101, nota 68.

¹¹ N. Iorga, *Din trecutul istoric al orașului Brăila*, Brăila 1926 p. 24.

¹² Irene Beldiceanu-Steinherr, N. Beldiceanu, *op. cit.*, p. 108.

¹³ N. Iorga, *Histoire des relations anglo-roumaines*, Iași 1917 p. 8.

¹⁴ G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni*, în Diplomatarium Italicum II, 1930, p. 328.

¹⁵ Salaberry, *Histoire de l'empire ottoman*, Paris, 1817, vol. II, p. 44, 45, 47; Bistra Cvetkova, Материалы за стоянската история на северната по черномористо и вијакон прилханци области от XVI—XVII в. (Materiale din sec. XVI-XVII asupra istoriei economice a localităților de pe litoralul de nord al Mării Negre și în anumite regiuni vecine), în Известия на парижкия музей Варна том. III (XVIII) 1967, p. 149—164.

¹⁶ Irene Beldiceanu-Steinherr, N. Beldiceanu, *op. cit.*, p.

la 3 1/2 — 4% din valoarea globală a mărfii¹⁷. Incasarea taxelor valabile în orașele din nordul Dobrogei ne este confirmată de unii călători străini din sec. XVI—XVIII. Astfel Erasmus Otwinovski, sol polon, semnalează existența vameșilor turci în 1557 la Isaccea, John Newberie în 1582 la Tulcea și Isaccea, Simeon Lehati în 1608 la Măcin, Tommaso Alberti, agent venețian, în 1612 tot la Măcin, iar călugărul rus Leontie în 1701 la Tulcea¹⁸.

În sec. al XVI-lea treptat începe să se instaureze dominația otomană și în regiunile de nord ale cursului inferior al Dunării — adică în Țările Române — acest fluviu devine o principală arteră comercială pe care se scurg bogățiile regiunilor sale limitrofe către Constantinopol¹⁹, porturile din Dobrogea de nord controlind traficul între Brăila și Sulina. Mărturiile unor călători străini, dar mai ales documentele de arhivă dovedesc că după ultimile încercări de recistigare a independenței Țărilor române din vremea lui Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul și Aron Vodă, orașele Măcin, Isaccea, Tulcea și Babadag îndeplinește mai mult rolul de depozit pentru unele produse naturale destinate aprovizionării Constantinopolului dar și a unor cetăți de pe litoralul de nord al Mării Negre pînă în Crimeea și a fortărețelor dunărene pînă la Belgrad. Firmanele sultanilor din sec. XVII—XVIII adresate cadiilor din cetățile dunărene menționează mari cantități de ordinul miiilor și zecilor de mii de chintale de zaharea mai ales grîu și orz ce urmau să fie ulterior transportate la Isaccea, Măcin, Babadag. Chilia pentru ca apoi să fie distribuite trupelor otomane din gărzioane sau din lagările militare de la hotarele europene ale imperiului²⁰.

De acela în ansamblul arhitectonic al acestor orașe apar, pe lîngă fortăreața menită să apere așezările civile, magaziile, hambarele de provizii construite din piatră. Cele mai vechi hambare de cereale par să fi la Isaccea²¹ a căror capacitate se ridică la cîteva sute de mii de chile. Aici a fost depozitul central de zaharea din Dobrogea de nord mai ales în vremea războiului austro-rus-turc din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea²². Administrația lui era încredințată unui intendent aflat sub asculțarea cadiului local. Astfel de hambare dar de proporții mai mici erau și în celelalte orașe din nordul Dobrogei.

¹⁷ I. B. Tavernier, *op. cit.*, p. 340.

¹⁸ P. P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, Buc., 1930, p. 7, Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, Buc., 1947, p. 74; N. Iorga, *Histoire de relations anglo-roumaines*, Iași, 1917, p. 3.

¹⁹ Bistra Cvetkova, *Le regiune de certains ports dans les terres balkaniques aux XV et XVI-eme siècles*, în *Revue d'histoire économique et sociale* 1/1967, p. 29—39.

²⁰ M. Guboglu, *Despre arhiva turco-orientală...* în *Revista Arhivelor* 2, 1959, p. 200.

²¹ Idem, p. 205 pentru 1710; Idem, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 236—237.

²² Idem, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 312, 318—319, 328, 330—331, 336, 349, 351, 355, 356—357, 360—362, 391, 393—394.

Regiunea Dobrogei de nord împreună cu așezările ei urbane din sec. XVI—XVIII a fost parte componentă, din punct de vedere administrativ, a sangeacatului Rumeliei. Aflată la limita dintre două sangeacate Rumelia și Caffa, fluviul Dunărea fiind hotar între ele de la Galați pînă la vîrsarea în mare²³, această regiune a trecut adesea și sub autoritatea Caffei și în anumite cazuri a hanului Crimeii. În mod obișnuit capitala sangeacatului Rumeliei era la Silistra dar în cazuri extreme — mai ales în timpul agravării relațiilor politice turco-ruse reședința pașei se mută la Babadag. Această regiune cu centrul la Babadag a avut în sec. XVI—XVIII și o funcție politică de mare importanță. Prezența unor puternice garnizoane militare la Măcin, Isaccea, Tulcea, Chilia și Babadag a exercitat o presiune continuă asupra domnilor Tărilor Române, asupra tătarilor din Crimeia și Bugeac pentru a-i menține sub autoritatea Înaltei Porți. De altfel în sec. al XVI-lea cînd acțiunile de reciștigare a independenței Moldovei transformate în războaie antiotomane pe timpul lui Petru Rareș, Ioan vodă cel Viteaz și Aron vodă s-a văzut marea importanță a garnizoanelor turcești din nordul Dobrogei și a vadului de la Isaccea-Oblucița — pe unde s-a făcut de cele mai multe ori trecerea armatei otomane, și mai tîrziu în 1711. Valoarea acestor cetăți și orașe a fost intuită și de Aron vodă domnul Moldovei care cu oștile sale a trecut în 1595 în nordul Dobrogei și după lupte grele le-a ocupat pentru scurtă vreme.

Dar pașei din Babadag unde deseori a fost stabilit cartierul general al srascherului armatei otomane i-a mai revenit sarcina, în sec. al XVII-lea de a limita și lichida chiar năzuințele de independență ale lui Cantemir bey, hanul tătarilor din Bugeac. Despre Cantemir bey sau Mirza — care nu are nică un fel de rudenie cu cunoscuta familie a boierilor Cantemir din Moldova — se știe că a fost în primele decenii ale sec. al XVII-lea căpătenia tătarilor din Bugeac și a sprijinit oștile turcești în luptele împotriva polonilor din războiul din 1620—1621. Deși turci au ciștigat acest război totuși prin tratatul de pace s-a hotărît evacuarea Bugeacului și retragerea tătarilor de aici în Crimeia. Cantemir bey nu numai că a refuzat să execute această hotărîre a tratatului dar și-a sporit trupele în scopul întăririi sale în Bugeac și pentru a ieși de sub autoritatea hanului Crimeii și a sultanului, prin proclamarea independenței. Timp de mai bine de un deceniu el a refuzat oferta sultanului de a primi titlul de pașe (ofertă făcută prin intermediul pașei din Bender) și s-a luptat cu oștile turcești trimise împotriva lui. În același timp a întreprins atacuri de jaf în Moldova, în sudul Poloniei și în nordul Dobrogei. Abia în 1637 o acțiune comună a turcilor, împreună cu domnii Tării Românești și Moldovei, respectiv Matei Basarab și Vasile Lupu, sub conducerea pașei din Babadag a reușit să-l izgonească pe Cantemir bey din Bugeac. Fugit la Constantinopol spre a obtine grătiera sultanului, este arestat

²³ Ch. de Peyssonel, *Traité sur le commerce de la Mer Noire*, Paris, 1787, vol. II, p. 223.

și apoi sugrumat²⁴. Această funcție politică a orașelor din nordul Dobrogei capătă tot mai mult un caracter *militar*; se pare că tot de la începutul secolului al XVII-lea, în timpul atacurilor cazaclor zaporojeni la hotarele Imperiului otoman și al războiului turco-polon din 1620—1621. În primele decenii ale sec. al XVII-lea expedițiile amenințătoare ale cazaclor zaporojeni pe uscat dar și pe mare la gurile Dunării și către Constantinopol²⁵ au determinat pe sultanul Murad IV să ia măsuri importante pentru fortificarea orașelor Măcin, Isaccea, Tulcea, Chilia, Babadag²⁶. Astfel, la vechile construcții de apărare au fost adăugate altele noi, în imediata apropiere a orașului respectiv.

Incepind de la mijlocul sec. al XVII-lea poate că nu este călător străin care să nu remарce existența și ampioarea acestor fortificații. Guillaume Levasseur de Beauplan le vede în 1648 la Chilia nouă (Chilia veche era în ruină), Arsene Suhannov în 1649—1651 la Isaccea (cetatea zidită din piatră albă) și Chilia (cetate din piatră foarte tare, cu 5 turnuri și sănț de apărare), Paul de Alep în 1658 la Chilia Isaccea și Tulcea, Filip Stanislavov în 1659 la Chilia nouă (cu porți de fier și cu două poduri mobile), Ioan Gninski sol polon în 1677—1678 la Babadag. Giovanni Batista de Burgo facea în 1681—1686 o deosebire topografică între cele două Chilii menționind faptul că cetățile sunt întărite cu turnuri de unde turci supraveghează corăbiile care trec spre mare iar La Motraye care trece prin nordul Dobrogei la începutul sec. XVIII remarcă existența la Tulcea ca și la Isaccea a unor cetăți, având fiecare cîte 7 turnuri. Deasemenea, M. Bay și G. Papay în 1705 văd la Tulcea o cetate mică ridicată pe o stîncă, ca și John Bell în 1737 și Paul Jamjouglou în 1746²⁷. Fortificarea acestei regiuni avea scopul să constituie în același timp un puternic bastion înaintat al Imperiului otoman la gurile Dunării către care năzuiau atât Polonia cât și Rusia, dar în același timp să apere drumul de acces pe uscat, către Constantinopol, care de la Isaccea ajungea la Babadag, iar de aici străbătea ca o axă întreagă Dobrogea dintre Dunăre și Marea Neagră. Acest bastion fortificat al rezistenței otomane la Dunărea de jos avea să stavilească pentru cîteva decenii în sec. al XVIII-lea pătrunderea armatelor ruse în sudul Dunării între Vidin

²⁴ Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Buc. 1958, p. 111; Ricaut, *Histoire des trois derniers empereurs des turcs*, Paris, 1682, vol. I, p. 229, 299—304.

²⁵ M. Dan, *Stiri privitoare la istoria ţărilor române în cronicile ucrainiene*, în Studii și materiale de istorie medie, Buc., 1957, vol. II, p. 230, nota 9.

²⁶ Vezi relația de călătoria a lui Evlia Celebi în Arhiva Dobrogei, I, 1919, p. 141.

²⁷ N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, Buc., 1900, p. 232—233; P. P. Panaitescu, *Doi călători italieni...*, p. 1—10; La Motraye, *Voyage du Sieur... en Europe, Asie et Afrique*, Haga, 1727, vol. II, p. 10, 207; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XXIV, p. 231.

²⁸ Buturlin, *Precis des evenements militaires de la premiere guerre des russes contre les turcs*, st. Petersbourg, 1822, p. 57—84; idem, *Precis des evenements militaires de la 2-ème guerre contre les turcs*, St. Petersbourg, 1822, p. 31—87; Doc. Hurmuzaki, Supl. III, vol. I, p. 95—96, 101—104, vol. XVI, p. 503, 515, 517, 642, 644.

și Chilia, iar pe de alta avea să favorizeze menținerea dominației otomane asupra Țărilor române.

In a doua jumătate a sec. al XVIII-lea împotriva orașelor fortificate Măcin, Isaccea, Tulcea și Babadag armatele ruse vor duce lupte îndelungate cu atacuri și sistematic organizate. Acțiunile acestea începute în primăvara anului 1770 aveau caracterul unor raiduri militare. O forță de șoc cucerea orașul respectiv, distrugea fortificațiile, nimicea sau alunga pe apărători demonta armamentul greu și-l transporta în timpul retragerii pe baza de plecare²⁸. Așa s-a procedat cu orașul Isaccea în 1770, 1771 și 1790, cu Tulcea și Măcin în 1771, 1773, 1790—1791, cu Babadagul în 1771, 1773, 1791—1792. Aceste lupte au fost descrise cu multe amănunte în scrisorile cronicarului Atanasie Comnen Ipsilanti. Astfel el arată că în 1771 armata rusă după ce a cucerit Măcinul a demontat și dus la Brăila un număr de 20 tunuri și 15 pontoane captureate. În același an continuă cronicarul, a fost atacată cetatea Isaccea. Aici, după ce rezistența turcească a fost înfrântă, s-a dat foc la toate depozitele de pulbere și la șlepuri iar în retragere soldații ruși au transportat pe malul sting al Dunării 8 tunuri, un vas cu 5 tunuri, două șlepuri, 13 șecici, 17 plute, afară de cîteva zeci de prizonieri. Cu acest prilej au fost găsite în depozitele din Isaccea 3200 saci de pesmeți, 8000 chile făină, 6000 chile griu, 5000 chile mei, 3500 chile sare, 3000 stînjeni odgoane, 24000 corturi. În toamna aceluiasi an la Isaccea s-au dat noi lupte. Din timpul verii orașul fusese recucerit de turci iar armata rusă a întreprins noi atacuri. De data aceasta prada de război a fost atât de mare încît armamentul și munitiona (intre care 30000 butoai de pulbere) cucerit la turci a fost aruncat în Dunăre. La Tulcea, 1770, după cucerirea cetății, toate tunurile și munitiona capturată de Ja turci de asemenea a fost aruncată în apele fluviului. În toamna aceluiași an cetatea Tulcea a suferit cele mai mari distrugerii. De data aceasta geniștii ruși au aruncat în aer zidurile groase sub care îngrămădiseră mari cantități de pulbere, și apoi au astupat cu pămînt șanțurile de apărare. În fine, același cronicar dă amănunte despre distrugerile suferite de orașul și cetatea Babadag. Astfel, el arată cum în 1771, după cucerirea orașului, au fost demontate tunurile din cetate și transportate odată cu o mare cantitate de pesmeți, griu, orz, mei, cu o mulțime de vite. Tot ceea ce nu s-a putut lua a fost incendiat²⁹.

Aceste lupte de uzură nu numai că au distrus pină la urmă puternicile lor fortificații — cu toate repetatele încercări ale turcilor de a le reface — dar au provocat, în același timp, ruinarea aproape totală a gospodăriilor locuitorilor, a prăvăliilor negustorilor, a hambarelor de cereale reducind considerabil potențialul lor economic. De aceea călătorii străini care pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea a trecut prin Dobrogea de nord, notează impresii dezolante cînd se referă la

²⁸ Alex. Papadopolu Calimachu, *Darea de seamă despre scrierea lui Atanasiu Comnen Ipsilantu*, în Analele Academiei Române Seria II tom. II sect. II, sect. II, Buc., 1879—1880, p. 510—515.

așezările urbane, multe din ele devenite aproape simple sate. Unul din ei, W. Chrzanowski, menționează³⁰. De la Măcin am mers cale de cîteva ceasuri pînă la orașul Babadag, unde ruinele sale arată grozave urme ale ultimului război, căci găsii o mie și cîteva sute de case cu totul ruinate și părăsite de proprietarii lor fugiți în Rumelia sau în alte provincii. Acum — adică în 1780 — nu se mai află aci decit cîteva zeci de case locuite de armeni pe cînd înainte avea 15000 locuitori...”³⁰. Cu toate că unele cifre sunt discutabile, totuși despre o ruină a Babadagului se poate vorbi drept o urmare a războaielor ruso-turce de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea. De altfel această situație se va continua și în sec. al XIX-lea, cînd pe teritoriul Dobrogei se vor mai desfășura încă patru războaie asemănătoare (1806—1812, 1828—1829, 1853, 1877—1878). Numai așa credem că a fost posibilă lichidarea puternicilor fortărețe turcești din nordul Dobrogei, care aveau un rol deosebit în menținerea dominației otomane asupra Țărilor Române și mai tîrziu asupra Principatelor Române și a României. Ultimul război, la care participă și armata română alături de cea rusă, s-a încheiat cu obținerea Independenței de stat a României, cu lichidarea definitivă a stăpînirii otomane în regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră și cu Unirea Dobrogei cu România.

LE RÔLE ECONOMIQUE ET POLITICO-MILITAIRE DES CITES DE LA DOBROUDJA SEPTENTRIONALE PENDANT LES XVI—XVIII SIECLES

La région de la Dobroudja septentrionale et ses villes, pendant les XVI—XVIII siècles faisait partie du sandjak de la Rumélie, étant considérée dans le même temps une forteresse naturelle (entourée de trois parts de l'eau, le Danube et la Mer Noire) pour la défense du flanc droit de l'Empire Ottoman en pleine offensive vers l'Europe centrale. Située à la frontière entre deux sandjaks — la Rumélie et la Caffa — cette région passera souvent sous l'autorité du sandjak de la Caffa et en certaines situations, sous celle du khan de la Crimée.

Les villes du territoire de la Dobroudja septentrionale, à savoir Măcin, Isarcéa, Toulcéea, Kilia, Babadag, exercent des fonctions différentes, suivant l'évolution du climat politique des régions limitrophes. C'est pour cela qu'elles sont tantôt des centres de production et vente pour le marché local, tantôt des centres de vente pour les produits venus de la Valachie, la Moldavie et la Transylvanie, tantôt des points de contrôle douaniers, tantôt des entrepôts pour les marchandises en transit (fonctions économiques), tantôt des dépôts de provisions et des relais pendant les campagnes militaires contre la Moldavie, la Pologne et la Russie, tantôt des forteresses pour barrer le chemin d'accès vers Constantinople, tantôt des centres de ravitaillement et de résistance, destinés à la défense de toute la frontière naturelle du Danube (fonctions militaires), tantôt des avant-postes pour le maintien de l'autorité du sultan sur les Principautés Roumaines et sur les Tartares du Boundjak et de la Crimée (fonctions politiques).

Les mesures administratives et politiques prises par Selim I en 1520, en égard des besoins militaires et économiques de l'Empire Ottoman, constituent un tournant dans l'organisation multilatérale de la région.

En ce temps-là, les villes Măcin, Isarcéa, Toulcéea, Kilia, ainsi que d'autres situées sur le Danube et sur le littoral occidental de la Mer Noire deviennent

³⁰ P. P. Panaiteescu, Călători poloni... p. 239—240.

d'importants centres économiques et des ports. La production locale, spécialement la pêche, la circulation des marchandises d'importation et transitées, la douane, deviennent des revenus importants pour le trésor du Sultan. Quant au Babadag, situé sur la route axiale qui reliait sur terre Constantinople à l'embouchure du Danube, par Toulecea et Isaecéa, il deviendra un important centre administratif à fonctions politiques, en étant de temps en temps la résidence temporaire du sandjak de la Rumélie, dont la résidence permanente était à Silistra. Babadag est toute à la fois un centre économique pour le stockage du sel marin extrait de l'eau du lac Razelm, qui était ensuite expédié vers les régions balkaniques.

Après la conquête du Belgrad (1521), après l'installation des Tartars dans le Boundjak (1538) et après l'institution de la „Raya“ de Braila, quand la domination ottomane commence peu à peu à s'instaurer aussi dans les régions du nord du cours inférieur du Danube — c'est-à-dire dans les Principautés Roumaines — ce fleuve devient une voie commerciale principale, par laquelle les richesses de ses régions limtrophes s'écoulent vers Constantinople, tandis que les ports de la Dobroudja septentrionale contrôlent le trafic, surtout entre Galatz et Soulina. Les témoignages de quelques voyageurs étrangers, mais surtout les documents d'archive font preuve qu'après les dernières tentatives des Principautés Roumaines de regagner leur indépendance à l'époque des princes Jean le Brave et Michel le Brave, les villes de la Dobroudja septentrionale jouent surtout le rôle de dépôts pour certains produits naturels destinés à l'approvisionnement de Constantinople et aussi des villes du littoral de la Mer Noire, jusqu'en Crimée et des forteresses danubiennes jusqu'à Semendria. C'est pour cette raison qu'on voit apparaître dans l'ensemble architectonique de ces villes, auprès de la forteresse destinée à défendre les établissements civils, les dépôts de provisions bâtis en pierre.

Une intense activité dans cette direction détiennent les villes de la Dobroudja septentrionale pendant les guerres turco-polonoise, turco-autrichienne et turco-russe, de la fin du XVII siècle et durant le XVIII siècle.

Mais dans le XVIII siècle, quand l'offensive de l'Autriche et de la Russie est reprise sur toute la ligne du Danube entre Belgrad et Kilia, les villes de la Dobroudja septentrionale retrouvent leur ancienne fonction militaire de défense de la voie d'accès vers Constantinople. Ce bastion avancé de la résistance ottomane sur le cours inférieur du Danube empêche, d'une part, la pénétration des armées russes et autrichiennes au sud du fleuve, entre Vidine et Kilia et, d'autre part, favorise le maintien de la domination ottomane sur les Principautés Roumaines, pendant le XVIIIe siècle, malgré les victoires des Russes et Autrichiens conclues par les paix de Kuciuc-Kainargi (1774), Sistov (1791) et Jassy (1792). Cette fonction politico-militaire sera accomplie jusqu'à la liquidation de ces forteresses, dans le XIXe siècle, pendant les querres russoturque et roumano-russo-turque, conclues par la paix de San Stéfano (1878), quand fut reconnue sur le plan international l'indépendance de la Roumanie et l'annexion de la Dobroudja.